

”...et trygt og godt hjem for alle”? et det spørsmål Aud V. Tønnessen forsøker å besvare når hun ser på norske kirkelederes kritikk av velferdsstaten etter 1945. Det er hennes doktoravhandling i teologi og den er utkommet som KIFO Perspektiv nr. 7 på Tapir forlag.

## KIRKELEDERES KRITIKK AV VELFERDSSTATEN ETTER 1945

av Olav Fanuelsen

La det med en gang være sagt; dette har vært spennende lesning, ikke minst fra en diakonal synsvinkel. Velferdsstaten ble kritisert for å være ”All-Fader” og for å mangle ”idealer”. Det ble advart mot velferdsstaten som en tvillingbror til ”Politi-staten” og et kommende ”uhyre”.

Dette skjedde samtidig som velferdsstaten var i ferd med å etableres som noe positivt, som en trygghetsstat. Kirkens menn reagerte på endringene med kritikk og advarsler. Avhandlingen handler om hvorfor de var så kritiske og hva denne kritikken kan si om kirken på begynnelsen av 1950-tallet. Det har vært ønskelig å få nærmere innsikt i hva de mente kirkens rolle var og burde være og hva statens rolle var og burde være. Når kirkemenn advarte mot velferdsstaten, advarte de mot de endringer den medførte for kirkens plass og status i folk og samfunn. Utbygging av velferdsstaten hadde nemlig konsekvenser for kirkens rolle, mener Tønnessen, og det var disse konsekvensene som dannet utgangspunktet for kritikken.

Endringene i stat og politikk som fører frem til velferdsstaten etter krigen, lar seg ikke forstå uten på bakgrunn av de endringene som finner sted i 1930-årene. Det samme gjelder kirken, mener Tønnessen. Det finner i disse årene sted endringer i teologi og kirketenkning som får betydning for hvordan kirkens menn svarer på endringene i stat og politikk. Hun har gjennom undersøkelsen funnet en nær sammenheng mellom velferdsstatskritikk og synet på statsutviklingen før krigen. Dette har også ført til en kritisk gjennomgang av kirkemenns forståelse av den nasjonalsosialistiske staten under krigen. Det er med andre ord et avgjørende bindeledd mellom førkrigstidens statsdebatt og etterkrigstidens velferdsstatskritikk.

Det som synes å være et nøkkelpunkt her er hvordan kirkens ledere så på Arbeiderpartiet, og den

stadig økende betydning dette partiet fikk. Man var redd for et parti som var et sekulær-materialistisk og kristendomsfientlig parti som ville bekjempe kirkens offentlige innflytelse. Hele tanken om klassekampen ble sett på som fellesskapsødeleggende og ble søkt motsagt gjennom en historisk og moralsk nasjonalkirkelighet. To spørsmål var viktige; for det første spørsmålet om statens omfang og for den andre om statens verdigrunnlag.

Konsekvensene av kritikken førte til en splittelse og kløft mellom kirken og Arbeiderpartiet. Bak Berggravs velferdsstatpolitikk og Arbeiderpartiet nei til kirkeråd, som ble konsekvensen da ny lov om Den norske kirke skulle utformes, - skjulte det seg ulike syn på stat, folk og fellesskap. Et kirkeråd ville for Berggrav være en indre buffer i det statskirkelige system mot en for allmektig statsmakt og en garantist for folkekirken. Arbeiderpartiet så det tvert om i følge Tønnessen, Staten var folkets stat, og et kirkeråd som begrenset statens makt i kirken, virket derfor splittende på folket. Det var to ulike fellesskapsvisjoner som kolliderte.

Det paradoksale var imidlertid at de diakonale miljøene ikke omfavnet Berggravs kritikk av velferdsstaten. I ulike sammenhenger var uttalelsene av mer moderat karakter. Bakgrunnen var nok at Berggrav ikke var tilhenger av en formalisert diakoni i menighetene. Diakonien skulle være en frivillig sak, og diakonene måtte ikke kreve sin ”rett”, dvs. han var imot tanken om et diakonembete. Diakonien hadde ingen selvsagt plass i luthersk ekklesiologi, sier Tønnessen. Det var ikke noe nytt på 1950-tallet, og den historien gjentar seg også i år 2000.

Tønnessens bidrag kaster først og fremst lys over deler av norsk kirkehistorie som har stor relevans for den diakonihistoriske utvikling de siste 50-70 år, men har dermed også høy aktualitet for den situasjon vi i dag befinner oss i.